

СТЕФАНІЯ ШАБАТУРА ТА ІРИНА СТАСІВ-КАЛИНЕЦЬ ЯК АКТИВНІ УЧАСНИЦІ ЛЬВІВСЬКОГО ДИСИДЕНТСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Паска Богдан Валерійович,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України і методики
викладання історії
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
bohdan.paska@pnu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-5452-5254

Шепітак Наталія Романівна,
студентка IV курсу спеціальності «Середня освіта
(Історія)»
факультету історії, політології і міжнародних
відносин
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
natalia.shepitak.21@pnu.edu.ua
orcid.org/0009-0003-9415-5205

Мета статті – дослідити основні віхи опозиційної активності дисиденток Стефанії Шабатури та Ірини Стасів-Калинець, висвітливши окремі фрагменти з їх життєписів. **Методологічною основою** статті виступили принципи об'єктивності, історизму, всебічності, наступності, а також комплекс загальнонаукових і спеціально-історичних методів. У роботі використано методи аналізу та синтезу, проблемно-хронологічний, ретроспективний, метод порівняння та зіставлення інформації з різних джерел. Основу джерельної бази становлять документи з Галузевого державного архіву Служби безпеки України (ГДА СБУ) і спогади учасників подій. **Результати та висновки.** Стефанія Шабатура й Ірина Стасів-Калинець протягом 1960-х – початку 1970-х рр. були активними учасницями львівського шістдесятницького середовища, долучалися до дисидентської діяльності, брали участь у правозахисному русі. Напередодні хвилі затримань українських інакодумців 1972–1973 рр. обидві активістки відіграли значну роль в організації новорічних колядувань – т. зв. арештованої коляди. Під час реалізації секретної справи Комітету державної безпеки (КДБ) «Блок» у січні 1972 р. С. Шабатура та І. Стасів-Калинець опинилися за ґратами, а влітку того ж року були засуджені на досить тривалі терміни ув'язнення й заслання. Репресії, організовані органами КДБ впродовж 1972–1973 рр., не лише продемонстрували жорстокість радянського режиму, але й стали каталізатором для продовження боротьби за права людини та національну незалежність. Дисидентки, зіткнувшись з арештом і засланням, не припинили свого спротиву. Наприкінці 1970-х рр. С. Шабатура долучилася до числа учасників Української гельсінської групи (УГГ). Культурні діячки продовжили боротьбу і після виходу з ув'язнення, відігравши значну роль у процесах національно-визвольного руху кінця 1980-х – початку 1990-х рр. Із проголошенням незалежності України брали активну участь у культурно-просвітницькій і громадській діяльності. Дослідження дає змогу краще зрозуміти роль жінок у дисидентському русі та їхній внесок у боротьбу за незалежність України.

Ключові слова: Стефанія Шабатура, Ірина Стасів-Калинець, український дисидентський рух, генеральний погром, Комітет державної безпеки (КДБ), радянський режим.

STEFANIA SHABATURA AND IRYNA STASIV-KALYNETS AS ACTIVE PARTICIPANTS IN THE LVIV DISSIDENT ENVIRONMENT

Paska Bohdan Valeriiovych,
Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor at the Department of History of
Ukraine and Methods of Teaching History
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
bohdan.paska@pnu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-5452-5254

Shepitak Nataliia Romanivna,
4th year student of the specialty “Secondary Education
(History)”
of the Faculty of History, political science
and international relations
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
nataliia.shepitak.21@pnu.edu.ua
orcid.org/0009-0003-9415-5205

The purpose of the article is to explore the main milestones of the opposition activity of dissidents Stefania Shabatura and Iryna Stasiv-Kalynets, highlighting individual fragments from their biographies. **The methodological basis** of the article was the principles of objectivity, historicism, comprehensiveness, continuity, as well as a complex of general scientific and special historical methods. The work used methods of analysis and synthesis, problem-chronological, retrospective, method of comparison of information from various sources. The basis of the source base is documents from the Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine (SSA SSU) and the memories of the participants in the events.

Results and conclusions. Stefania Shabatura and Iryna Stasiv-Kalynets during the 1960s and early 1970s were active participants in the Lviv Sixties environment, joined dissident activities, and participated in the human rights movement. On the eve of the wave of arrests of Ukrainian dissidents in 1972–1973, both activists joined in organizing New Year’s caroling – the so-called “arrested caroling”. During the implementation of the secret case of the State Security Committee (KGB) “Block” in January 1972, S. Shabatura and I. Stasiv-Kalynets ended up behind bars, and in the summer of the same year, they were sentenced to rather long terms of imprisonment and exile. The repressions organized by the KGB during 1972–1973 not only demonstrated the cruelty of the Soviet regime, but also became a catalyst for the continued struggle for human rights and national independence. Dissidents faced with arrest and exile, did not stop their resistance. In the late 1970s, S. Shabatura joined the Ukrainian Helsinki Group (UHG). The cultural figures continued their struggle after their release from prison, joining the national liberation movement of the late 1980s and early 1990s. With the declaration of Ukraine’s independence, they took an active part in cultural, educational and public activities. The study allows us to understand better the role of women in the dissident movement and their contribution to the struggle for Ukraine’s independence.

Key words: Stefania Shabatura, Iryna Stasiv-Kalynets, Ukrainian dissident movement, general pogrom, State Security Committee (KGB), Soviet regime.

1. Вступ

У 1972–1973 рр. керівництво Комітету державної безпеки (КДБ) при Раді Міністрів (РМ) Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР) організували другу хвилю арештів української інтелігенції, під час якої серйозного «погрому» зазнав дисидентський осередок у Львові. Попри репресії, талановита молодь продовжувала чинити спротив радянській тоталітарній системі. Яскравими прикладами цієї боротьби стали художниця Стефанія Шабатура та поетеса Ірина Стасів-Калинець, діяльність яких відіграла важливу роль у збереженні та поширенні національної ідеї в умовах радянського режиму. Вивчення участі львівських дисиденток у боротьбі проти окупаційної системи надзвичайно затребуване на сучасному етапі розвитку вітчизняної історичної науки, адже дає змогу простежити особливості боротьби представниць жіноцтва за незалежну Україну в останні десятиліття існування Радянського Союзу.

Мета статті – дослідити основні віхи опозиційної активності дисиденток Стефанії Шабатури та Ірини Стасів-Калинець, висвітливши окремі фрагменти з їх життєписів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях Л. Крупник (Крупник, 2008), К. Лісової (Лісова, 2020), М. Слонської (Слонська, 2023) та С. Герогової (Герогова, 2012) представлено

інформацію про окремі аспекти правозахисної діяльності жіноцтва в Україні в 1960–1980-х рр. Події генерального погрому 1972–1973-х рр. відображено в праці Р. Клочка (Клочко, 2023), а О. Ігнатенко ретельно проаналізувала кримінальну справу Стефанії Шабатури (Ігнатенко, 2013). Під час дослідження використано спогади сучасників про Ірину Стасів-Калинець (Гарасим, 2012; Криса, 2016); заслуговує на увагу робота дослідниці С. Дяків (Стефанія Шабатура, 2021), якій удалося впорядкувати спомины про Стефанію Шабатуру. Основу джерельної бази становлять матеріали доповідних записок Комітету державної безпеки (КДБ), що зберігаються в Галузовому державному архіві Служби безпеки України (ГДА СБУ). Додатково в статті використано матеріали з інтернет-ресурсів Zbuc (Мельник, 2022) та «Радіо Свобода» (Дисидентка Ірина Калинець, 2020).

2. Участь дисиденток в русі шістдесятників

Стефанія Шабатура (1938–2014) була талановитою художницею-килимаркою, а Ірина Стасів-Калинець (1940–2012) реалізувалася як прекрасна українська письменниця і поетеса. Творча свобода дарувала кожній із них відчуття особистої волі, долаючи внутрішні й зовнішні перешкоди в умовах радянського тоталітарного режиму. Тиск із боку системи викликав у них

внутрішній спротив. Цей порив до незалежності в душах молодих, талановитих українських культурних діячок зрештою потягнув за собою різке невдоволення з боку владних структур і репресії каральних органів.

Спротив українського народу окупаційному режиму в 1960–1970-х рр. поєднав різні методи боротьби за збереження власної національності в умовах процесів зросійщення. Першим етапом цього руху стало молоде покоління, яке сформувалося переважно в умовах радянської системи й отримало назву «шістдесятництво» (Слонська, 2023: 333). Специфічною рисою руху шістдесятників на теренах Західної України було те, що на його появу мали значний вплив як процеси хрущовської відлиги й деєсталінізації, так і пам'ять про відносно нещодавню криваву радянську окупацію, збройний опір підпілля Організації українських націоналістів (ОУН) та Української повстанської армії (УПА).

У 1962 р. Михайло Косів, Михайло і Богдан Горині, Іван Гель, Михайло Осадчий та інші шістдесятники створюють клуб творчої молоді «Пролісок» у Львові. Загалом у ньому брали участь близько п'ятдесяти осіб, які встановили зв'язки із дисидентами в Києві, Дніпропетровську й Харкові. Між львівським і київським («Сучасник» – організований Лесем Танюком у 1960 р.) клубами постійно відбувався обмін інформацією та самвидавом. Члени «Проліска», як і шістдесятники з інших міст, займалися просвітницькою діяльністю, зокрема влаштовували вечори пам'яті поетів Василя Симоненка, Тараса Шевченка, Лесі Українки та ін. (Клочко, 2023: 41–44).

Серед учасників клубу творчої молоді «Пролісок» вирізнялася львівська художниця Стефанія Шабатура. Як і низка інших представників української інтелігенції, у 1960-х рр. вона активно включилася у національно-культурний рух, що набирала нової сили в умовах хрущовської відлиги. Народилася мисткиня в 1938 р. в с. Іване-Золоте Заліщицького району, що на Тернопільщині. Вихованням дівчинки займалася матір, оскільки батько загинув на війні. Після закінчення навчання у Львівському художньому училищі залишилася в ньому викладати, паралельно вступивши до Львівського художнього інституту. Активна участь у громадському житті Львова позначилася на колі друзів Стефанії Шабатури, вона близько зійшлася з подружжя Іриною та Ігорем Калинцями, братами Горинями, Михайлом Косівим та ін. (Крупник, 2008).

Долучення до кола шістдесятників мало значний вплив на зміст творчого доробку мисткині, що відлунював чітким національним спрямуванням у тематиці та гаслах гобеленів; підтвердженням цього стали роботи: «Леся Українка»: «Або погибель, або перемога – сі дві дороги перед нами

стали»; «Кассандра»: «Прокинься, Троє! Смерть іде на тебе!» («Кассандра» – драматична поема Лесі Українки. Основою сюжету є давньогрецький міф про Трою, зокрема, про віщунку Кассандру, яка пророчила загибель Трої) (Крупник, 2008).

«Немов крізь шиби, кроплені дощами, крізь скрик розлуки, ліхтарів і ґрат затрембітав тонкими голосами гранчастий келих квітів і дівчат», – автором цих поетичних рядків є Василь Стус. У холодних широтах мордовських таборів він написав вірш «Немов крізь шиби, кроплені дощами», присвятивши його львівській дисидентці Ірині Стасів-Калинець. Народилася поетка в грудні 1940 р. у Львові, коли місто вже протягом півтора року було окуповане совітами, які фізично знищували національно-свідоме українство. Навчалася Ірина Калинець (дівоче прізвище – Стасів) на філологічному факультеті славистичного відділення Львівського університету ім. Івана Франка впродовж 1959–1964 рр. (Гарасим, 2012: 269).

У 1970 р. обидві дисидентки – і С. Шабатура, і І. Стасів-Калинець – взяли активну участь у кампанії на захист повторно заарештованого дисидента Валентина Мороза. Зокрема, І. Стасів-Калинець поставила свій підпис під заявою на адресу вищих державних і партійних органів, висловивши різкий протест проти репресивних дій режиму. У листопаді 1970 р. С. Шабатура та І. Стасів-Калинець приїхали до Івано-Франківська та разом з іншими небайдужими інакодумцями взяли участь в імprovізованому мітингу біля стін місцевого обласного суду, де відбувався процес над ув'язненим; дисидентки підписали декілька заяв із засудженням закритого характеру судової розправи (Паска, 2018: 135–139).

Одним із яскравих прикладів правозахисної діяльності І. Стасів-Калинець є її телеграма голові Раді Міністрів СРСР Олексію Косигіну проти засудження В. Мороза (1971 р.). У тексті документа знаходимо інформацію про стан здоров'я В. Мороза. Правозахисниця наполягає на звільненні арештованого, вкотре наголошує на тому, що немає жодних реальних доказів його «провини». Поетеса апелює до радянських гуманітарних законів, що передбачають свободу тяжкохворим ув'язненим, просить переведення політичного в'язня до табору, збільшення кількості продуктів харчування й отримання посилок (Дисидентка Ірина Калинець, 2020).

3. Репресивні дії режиму проти дисиденток

Відсутність демократичних свобод, контроль держави над усіма сферами життя, репресії – усе це ознаки тоталітаризму. Жертвами цього режиму в Радянському Союзі, зокрема в УРСР, стали мільйони людей (Лісова, 2020: 23). 31 грудня 1971 р. молодь Львова організувала традиційні колядки. За учасниками цих різдвяних дійств пильно

стежили кадебісти, доповідаючи все партійному керівництву та вишукуючи приводу для арештів. Львівський гурт колядників очолила колишня дружина журналіста В'ячеслава Чорновола Олена Антонів, а поміж колядників були Стефанія Шабатура, Василь Стус, Ірина Стасів-Калинець та інші (Клочко, 2023: 90–92). «Ми з тими вертепами ходили на Новий рік... Коли ми йшли вулицею Дзержинського попри КДБ, то Ірина зауважила, що “Новий рік, а там у вікнах світиться”, “То вони щось готують” – вона то інтуїтивно, як то кажуть, відчула», – згадувала Стефанія Шабатура (Стефанія Шабатура, 2021: 372). Зібрані під час колядування кошти дисиденти витратили на оплату адвоката для заарештованої одеської дисидентки Ніни Строкатої.

Працівники органів держбезпеки УРСР розуміли, що формальних причин для арештів українських інакходумців немає, проте це не зупинило початок репресивної акції. Як мінімум з літа 1971 р. тривала підготовка до спецоперації за справою групової розробки «Блок». Приводом до відкритих дій каральних органів став приїзд до УРСР студента-українця з Бельгії Ярослава Добоша в ролі посланця діаспорних організацій, який зустрівся з окремими представниками дисидентського середовища (Клочко, 2023: 90–92). Кількох зафіксованих кадебістами контактів Я. Добоша наприкінці 1971 – на початку 1972 рр. з київськими інакходумцями Іваном Світличним, Леонідом Селезенком, Зеновією Франко, львів'яркою Стефанією Гулик вистачило для того, щоб розпочати хвилю арештів (ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1032. Арк. 112–116).

Четвертого січня 1972 р. Ярослав Добош намагався виїхати з УРСР потягом «Москва – Прага». Підозрюючи, що він може спробувати вивезти за кордон матеріали самвидаву та записи, що містять інформацію про військові об'єкти на території Львова, під приводом перевірки документів кадебісти зняли студента з потяга на станції Чоп. У його речах знайшли самвидав, який він намагався вивезти за кордон, проте, звичайно, ніякої інформації про військові об'єкти не було знайдено (Клочко, 2023: 93). У спеціальному повідомленні голови КДБ при РМ УРСР Віталія Федорчука першому секретарю Центрального комітету (ЦК) Комуністичної партії України (КПУ) Петру Шелесту знаходимо інформацію про перебування громадянина Бельгії Ярослава Добоша в Києві та Львові, його затримання й допит співробітниками спецслужб (ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1032. Арк. 52–56).

Виявлених під час обшуку матеріалів було явно недостатньо, щоб звинуватити Я. Добоша в шпигунстві. Утім, працівники КДБ розпочали тиск на молодого студента, а він, зі свого боку, переконував слідчих у тому, що все отримав від невідомої

йому людини, яка просила передати матеріали до Бельгії. Зрештою, 12 січня 1972 р., розпочалася нова хвиля арештів української інтелігенції, відома як «генеральний погром» (Клочко, 2023: 93–97). Усього в УРСР було заарештовано понад 20 найбільш активних дисидентів, у т. ч. С. Шабатуру й І. Стасів-Калинець у Львові.

Від 13 січня до 8 квітня 1972 р. С. Шабатуру допитували як свідка у справі В'ячеслава Чорновола, редактора та головного творця нелегального часопису «Український вісник». Чи не єдиним, хто відмовився свідчити в справі С. Шабатури, був саме В. Чорновіл. На питання слідчому капітанові Боєчко він відповідав: «На питання відповідати не буду. Причину відказу пояснювати не буду». Усе це унеможливило пошук нового компромату щодо мисткині. Також відмовилася свідчити подруга С. Шабатури, І. Стасів-Калинець, причиною називала: «Я не свідок, я обвинувачена і відповідаю сама за себе, а не за когось» (Ігнатенко, 2013: 638–639). 15 червня того ж року С. Шабатурі були висунуті офіційні звинувачення у скоєнні злочину, передбаченому в Кримінальному кодексі (КК) УРСР ст. 62, ч. I («антирадянська агітація і пропаганда»), яка передбачала максимальний термін покарання у 7 років позбавлення волі та 5 років заслання. Матеріали щодо мисткині були виділені в окрему справу № 203, яка велася слідчими Управління КДБ у Львівській обл. (ГДА СБУ у Львівській обл. Ф. 5. Спр. 32157. Т. 2. Арк. 56).

Цікаво, що наступне за порядком кримінальне провадження – № 204 – було відкрите проти Ірини Стасів-Калинець. Заарештували поетесу 12 січня 1972 р., після чого протримали декілька місяців у слідчому ізоляторі КДБ у Львові (нині музей «Тюрма на Лонцького»). Як і в справі Стефанії Шабатури, слідчі не змогли довести причетність поетеси до справи В. Чорновола, зокрема її співучасть у виданні й поширенні журналу «Український вісник». Утім, у липні 1972 р. слідство звинуватило І. Стасів-Калинець в «антирадянській агітації і пропаганді», а наступного місяця її було засуджено до 6 років ув'язнення в таборах суворого режиму та 3 років заслання, загалом 9 років тортур і знущань (Мельник, 2022). Під час засідання у Львівському обласному суді І. Стасів-Калинець наголошувала на тому, що судять не її, а поезію. З-поміж поставлених дисидентці у провину фактів вона визнала тільки виготовлення та зберігання створених самвидавним способом документів, вказавши при цьому, що не вважає їх антирадянськими (ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1051. Арк. 129–131). Термін ув'язнення обидві дисидентки відбували в мордовських колоніях. В інтерв'ю з Василем Овсієнком Стефанія Шабатура пізніше згадувала: «Коли приїхала у Мордовію, то там уже була Ніна Строката з того

нашого періоду. Пізніше зустріла всіх інших – Ірину Калинець, Ірину Сенік, Світличну Надію» (Стефанія Шабатура, 2021: 380).

4. Продовження боротьби після хвилі репресій

Українські діаспорні організації намагалися привернути увагу міжнародної спільноти до проблеми репресій проти українських дисидентів. У 1972 р. на ім'я генерального секретаря ООН Курта Вальдгайма було написане звернення від Наукового товариства ім. Т. Шевченка щодо арештів української інтелігенції. У документі зазначалися імена заарештованих, зокрема: Іван Світличний, Стефанія Шабатура, Іван Дзюба, Ірина Стасів-Калинець та інші. Іван Чинченко (доктор наук і доктор філософії, член Нью-Йоркської академії наук) наголошував, що єдиним «злочином» української інтелігенції є їхній опір насильницькій русифікації. Вони прагнули домогтися того, щоб радянський режим діяв відповідно до власних законів і Конституції, забезпечуючи повагу до прав та гідності людей (ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1038. Арк. 351–353).

У листопаді 1976 р. у Києві виникла Українська гельсінська група (УГГ) – громадська правозахисна організація, метою якої було домогтися виконання зобов'язань СРСР щодо забезпечення прав і свобод людини після підписання у 1975 р. Заключного акта Наради з безпеки і співробітництва в Європі. Відповідно до змісту документа СРСР зобов'язався «поважати права людини і основні свободи, включаючи свободу думки, совісті, релігії та переконань...», передбачалася можливість народів розпоряджатися власною долею. Група поширювала інформацію про порушення прав людини в Україні, зверталася до різних вітчизняних і міжнародних органів. Методами боротьби УГГ були підписання листів, заяв, меморандумів, адресованих на ім'я очільників Радянського Союзу та інших держав тощо. У такий спосіб почала формуватися опозиція до уряду, яка відкрито критикувала дії влади (Лісова, 2020: 24). З утворенням УГГ до організації активно долучаються жінки, вступаючи не лише з ідейних переконань, а й у знак протесту радянській системі. Так, у лютому 1979 р. разом із групою політв'язнів оголосила себе учасницею УГГ і Стефанія Шабатура. Дисидентка брала активну участь у протестах, організованих під час ув'язнення, була співавтором листів і звернень адресованих до різних міжнародних організацій і радянських установ (Герегова, 2012: 61).

Ірина Стасів-Калинець після свого звільнення з ув'язнення взяла досить активну участь у національно-визвольному русі кінця 1980-х – початку 1990-х рр. Ігор Мельник у спогадах про поетесу розказував про зимовий вечір 1989 р.: «Я зайшов

до помешкання подружжя Калинців, вони жили тоді в «хрущовці» на вулиці Кутузова (тепер вулиця Тарнавського). Приніс свою статтю для публікації в альманасі «Євшан-зілля» (самвидавний літературно-мистецький, науково-популярний альманас), виходив він за редакцією Ірини Стасів-Калинець (з листопада 1987 р.). Філологиня того вечора вдома жваво розказувала присутнім гостям, зокрема чоловікові, про те, як її щойно відпустили з райвідділу міліції. Причиною ранкового затримання «неблагонадійних» громадян Ірини Стасів-Калинець, В'ячеслава Чорновола та інших органами тодішньої міліції, став «несподіваний» приїзд до Львова Генерального секретаря Комуністичної партії Радянського Союзу (КПРС) Михайла Горбачова» (Мельник, 2022).

Ключовим фактором здобуття Україною незалежності насамперед був національно-визвольний рух, боротьба незламним духом, ідейних людей впродовж десятиліть і особливо в останні роки існування радянської тоталітарної системи (Лісова, 2020: 258). Із початком державотворчих процесів в Україні Ірина Стасів-Калинець бере участь у діяльності Товариства мови імені Тараса Шевченка, виступає на захист вірян, зокрема відродження Української греко-католицької церкви (УГКЦ), стає народним депутатом України першого демократичного скликання. Також була очільницею управління освіти у Львівській області, ініціювала запровадження реформ у навчальний процес шкіл, наполягала на створенні гімназій, ліцеїв, авторських і приватних шкіл, коледжів, зокрема головніше – Науково-методичного інституту освіти. У 2003 р. повернулася до рідного університету й обійняла посаду професора кафедри української літератури імені академіка Михайла Возняка (Гарасим, 2012: 270).

Ірина Стасів-Калинець написала і видала близько двадцять книг. Знаковою працею поетеси була книга «Коло на обличчі безодні», у якій авторка розмірковує про високу місію поетів – звертати увагу людства на трансцендентне, те, що перебуває за межами пізнання (Криса, 2016: 247). Згадуючи про Стефанію Шабатуру, Ірина Стасів-Калинець говорила: «Подруга студентських років, посестра, з якою проведені табірні роки. Стефа була людиною непересічного таланту, самопожертви. Вона боролася за творчу волю людини» (Стефанія Шабатура, 2021: 354–357). Її чоловік, поет Ігор Калинець, пригадував: «Ми були молоді, життєрадісні і творчі. Саме в помешканні С. Шабатури дуже часто збиралися представники львівської інтелігенції, зокрема моя дружина Ірина, В'ячеслав Чорновіл, Богдан Сорока та інші». Стефанія Шабатура була активісткою Народного руху України, депутаткою Львівської міської ради. У часи незалежності проводила церковно-громадську діяльність, намагалася

допомагати нужденним людям, організовуючи для них безкоштовні обіди (Стефанія Шабатура, 2021: 73–76).

5. Висновки

Таким чином, Стефанія Шабатура та Ірина Стасів-Калинець протягом 1960-х – початку 1970-х рр. були активними учасницями львівського шістдесятницького середовища, долучалися до дисидентської діяльності, брали участь у правозахисному русі. Напередодні хвилі затримань українських інакодумців 1972–1973 рр. обидві активістки відіграли значну роль в організації акцій на підтримку політв'язня В. Мороза, новорічних колядувань – т. зв. арештованої коляди. Під час реалізації секретної справи КДБ «Блок» у січні 1972 р. С. Шабатура та І. Стасів-Калинець

опинилися за ґратами, а влітку того ж року були засуджені на досить тривалі терміни ув'язнення й заслання. Репресії, організовані органами КДБ впродовж 1972–1973 рр., не лише продемонстрували жорстокість радянського режиму, але й стали каталізатором для продовження боротьби за права людини і національну незалежність. Зіткнувшись із арештом і засланням, дисидентки не припинили свого спротиву. Наприкінці 1970-х рр. С. Шабатура долучилася до числа учасників Української гельсінської групи (УГГ). Культурні діячки продовжили боротьбу і після виходу з ув'язнення, відігравши значну роль у національно-визвольному русі кінця 1980-х – початку 1990-х рр. Із проголошенням незалежності України брали активну участь у культурно-просвітницькій і громадській діяльності.

Література:

1. Гарасим Я. Із покоління тих, що смерті не боялись (Світлій пам'яті Ірини Калинець). *Українське літературознавство*. 2012. Вип. 75. С. 269–271. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UI_2012_75_26 (дата звернення: 16.02.2025).
2. ГДА СБУ – Галузевий державний архів Служби безпеки України.
3. ГДА СБУ у Львівській обл. – Галузевий державний архів Служби безпеки України у Львівській області.
4. Герегова С. Жіночий фактор в українському правозахисному русі (70-ті роки XX століття). *Питання історії України*. 2012. Т. 15. С. 59–65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Piu_2012_15_12 (дата звернення: 16.02.2025).
5. Дисидентка Ірина Калинець і КДБ. Оприлюднено 30 документів кримінальної справи. *Радіо Свобода*. 2020. 9 грудня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/dysident-iryna-stasiv-kalynets-kgb-kryminalna-sprava/30989944.html> (дата звернення: 16.02.2025).
6. Ігнатенко О. Львівська мисткиня Стефанія Шабатура: сучасний погляд на кримінальну справу 1972 року. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2013. Вип. 23. С. 630–642. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uks_2013_23_55 (дата звернення: 16.02.2025).
7. Ключко Р. Невидима битва. Як дисиденти боролися за незалежність України. Київ: Віхола, 2023. 288 с.
8. Криса Б. Ірина Калинець: коло людської долі. *Українське літературознавство*. 2016. Вип. 81. С. 245–249. URL: http://institutes.lnu.edu.ua/franko/wp-content/uploads/sites/7/2017/03/81_23.KRYSA_.pdf (дата звернення: 16.02.2025).
9. Крупник Л. Львівська художниця Стефанія Шабатура – учасниця українського дисидентського руху 60–80-х років XX ст. *Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів*. Т. 16. Київ, 2008. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Krupnyk_Liubov/Lvivska_khudozhnytsia_Stefaniia_Shabatura_uchasnytsia_ukrainskoho_dysydentskoho_rukhu_60_80-kh_rokiv/ (дата звернення: 16.02.2025).
10. Лісова К. Жінки в Українській гельсінській групі. *Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Суми, 21 квітня 2020 р.). Суми: СумДУ, 2020. С. 23–26. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/77963/1/Lisova_helsinska_hrpa.pdf (дата звернення: 16.02.2025).
11. Мельник І. Спогад про Ірину Калинець (6 грудня 2010). *Zbruc*. 2022. 31 січня. URL: <https://zbruc.eu/node/44695> (дата звернення: 16.02.2025).
12. Паска Б. Валентин Мороз: прапор українського дисидентства. Івано-Франківськ: Фоліант, 2018. 366 с.
13. Слонська М. Жінки у дисидентському русі. *Травневі студії: історія, міжнародні відносини: Збірка матеріалів V Міжнародної наукової конференції студентів і молодих вчених «Травневі студії 2023: історія та міжнародні відносини в інформаційному протистоянні»*. Вип. 8. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. С. 332–335. URL: <https://jts.donnu.edu.ua/article/view/14482> (дата звернення: 16.02.2025).
14. Стефанія Шабатура: життя, окрилене стремлінням духу. Спогади. Вибрані статті / Упор. С. Дяків. Львів: Місіонер, 2021. 472 с.

References:

1. Dysyidentka Iryna Kalynets i KDB. Opryliudneno 30 dokumentiv kryminalnoi spravy [Dissident Iryna Kalynets and the KGB. 30 documents of the criminal case made public]. *Radio Liberty*. 2020. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/dysyident-iryna-stasiv-kalynets-kgb-kryminalna-sprava/30989944.html> (last accessed 16.02.2025) [in Ukrainian].
2. Harasym, Ya. (2012). Iz pokolinnia tykh, shcho smerti ne boialys (Svitlii pamiati Iryny Kalynets) [From the generation of those who were not afraid of death (In memory of Iryna Kalynets)]. *Ukrainske literaturoznavstvo – Ukrainian Literary Studies*, 75, 269–271. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UI_2012_75_26 (last accessed 16.02.2025) [in Ukrainian].
3. HDA SBU u Lvivskii obl. – Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy u Lvivskii oblasti [Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine in Lviv Region].
4. HDA SBU – Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy [Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine].
5. Herehova, S. (2012). Zhinochyi faktor v ukrainskomu pravozakhysnomu rusi (70-ti roky XX stolittia) [The female factor in the Ukrainian human rights movement (1970s)]. *Pytannia istorii Ukrainy – Questions of the history of Ukraine*, 15, 59–65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Piu_2012_15_12 (last accessed 16.02.2025) [in Ukrainian].
6. Ihnatenko, O. (2013). Lvivska mystkynia Stefaniia Shabatura: suchasnyi pohliad na kryminalnu spravu 1972 roku [Lviv artist Stefaniya Shabatura: a modern view of the criminal case of 1972]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist – Ukraine: cultural heritage, national consciousness, statehood*, 23, 630–642. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uks_2013_23_55 (last accessed 16.02.2025) [in Ukrainian].
7. Klochko, R. (2023). Nevydyma bytva. Yak dysyenty borolysia za nezalezhnist Ukrainy [Invisible Battle. How Dissidents Fought for the Independence of Ukraine] Kyiv: Vikhola, 288. [in Ukrainian].
8. Krupnyk, L. (2008). Lvivska khudozhnytsia Stefaniia Shabatura – uchasnytsia ukrainskoho dysydentskoho rukhu 60–80-kh rokiv XX st. [Lviv artist Stefania Shabatura – a participant in the Ukrainian dissident movement of the 60s–80s of the 20th century]. *Naukovi zapysky. Zbirnyk prats molodykh vchenykh ta aspirantiv – Scientific notes. Collection of works of young scientists and postgraduate students*, 16. Kyiv. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Krupnyk_Liubov/Lvivska_khudozhnytsia_Stefaniia_Shabatura_uchasnytsia_ukrainskoho_dysydentskoho_rukhu_60_80-kh_rokiv/ (last accessed 16.02.2025) [in Ukrainian].
9. Krysa, B. (2016). Iryna Kalynets: kolo liudskoi doli. [Iryna Kalynets: The Circle of Human Destiny]. *Ukrainske literaturoznavstvo – Ukrainian Literary Studies*, 81, 245–249. URL: http://institutes.lnu.edu.ua/franko/wp-content/uploads/sites/7/2017/03/81_23.KRYSA_.pdf (last accessed 16.02.2025) [in Ukrainian].
10. Lisova, K. (2020) Zhinky v Ukrainiskii helsinskii hrupi. [Women in the Ukrainian Helsinki Group]. *Suspilno-politychni protsesy na ukrainskykh zemliakh: istoriia, problemy, perspektyvy: materialy VII Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Sumy, 21 kvitnia 2020 r.) – Socio-political processes in Ukrainian lands: history, problems, prospects: materials of the VII All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (Sumy, April 21, 2020)*. Sumy: SumDU. 23–26. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/77963/1/Lisova_helsinska_hrupa.pdf (last accessed 16.02.2025) [in Ukrainian].
11. Melnyk, I. Spohad pro Irynu Kalynets (6 hrudnia 2010) [A Memory of Iryna Kalynets (December 6, 2010)]. *Zbruc.* 2022. URL: <https://zbruc.eu/node/44695> (last accessed 16.02.2025) [in Ukrainian].
12. Paska, B. (2018). Valentyn Moroz: prapor ukrainskoho dysyidentstva [Valentyn Moroz: the flag of Ukrainian dissidence]. Ivano-Frankivsk: Foliant, 2018, 366 [in Ukrainian].
13. Slonska, M. (2023) Zhinky u dysydentskomu rusi [Women in the dissident movement]. *Travnevi studii: istoriia, mizhnarodni vidnosyny: Zbirka materialiv V Mizhnarodnoi naukovo konferentsii studentiv i molodykh vchenykh “Travnevi studii 2023: istoriia ta mizhnarodni vidnosyny v informatsiinomu protystoianni” – May Studies: History, International Relations: Collection of Materials of the V International Scientific Conference of Students and Young Scientists “May Studies 2023: History and International Relations in the Information Confrontation”*. Vinnytsia: Vasyl Stus DonNU. 332–335. URL: <https://jts.donnu.edu.ua/article/view/14482> (last accessed 16.02.2025) [in Ukrainian].
14. Stefaniia Shabatura: zhyttia, okrylene stremlinniam dukhu. Spohady. Vybrani staty [Stefania Shabatura: a life inspired by the aspiration of the spirit. Memories. Selected articles] (2021). Comp. by S. Dyakiv. Lviv: Missionary. 472 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20.02.2025
The article was received 20 February 2025